

Norsk friluftsliv er ikke bare å reise langt til fjells eller inn i de dype skoger, det handler også om hvordan vi bruker nærmiljønaturen rundt oss, i hverdagsfriluftslivet.

Hvor ble det av uteleiken?

KRONIKK

Av Margrete Skår
Doktorgradssti-
pendiat, NINA
Lillehammer
(Norsk institutt
for naturforsk-
ning)

Kunnskap om barns friluftsliv kan fortelle oss mye om framtidens friluftsliv, fordi barndommens naturopplevelser har betydning for våre voksne friluftsliv. Men vil barna våre huske en barndom med hemmelighetskremmerier i skogholtet? At de ble ropt hjem til kveldsmat mens kameratene ennå lekte gjemsel? Mye tyder på at neste generasjon heller vil minnes hvorvidt vi voksne tok dem med på morsomme eller kjedelige uteaktiviteter.

For å utdype kunnskap om barns friluftsliv kan det være nyttig å spørre seg hva som kjenner seg ut som barns hverdagsliv mer generelt. En studie om bruk og opplevelse av nærmiljønatur, med utgangspunkt i Brumunddal, viser at norske barns hverdagsfriluftsliv preges av tre hovedkarakteristikk ved deres hverdagsliv. For det første tilbringer norske barn økende tid i institusjoner, der naturbruken er planlagt og voksenstyrt. For det andre har tilgangen til data og dataspill blitt allmenn, og mange barn bruker mye tid foran skjermen. For det tredje er også fritiden blitt stadig mer organisert for mange barn.

Nærmiljønaturen

Lesere over seksti vil huske at nærmiljønaturen i deres barndom ble mye brukt i arbeid og transport, og at nabounger i ulike aldre og av begge kjønn benyttet naturen i felles lek. På mange måter bare var en ute i nærmiljønaturen. Lesere rundt førti vil også minnes ettermiddager med mye utelek, ingen voksne til stede og det at du alltid traff på noen ute. Fotballøkker, skøytebaner, skogkanter og små skogkruller var steder en gjerne møttes, og leiken ble skapt ut fra gitte forhold. Mye tyder på at barn i dag leiker mye mindre ute på egen hånd, leiken skjer oftere under voksnes oppsyn. Fotballen på løkka erstattes ofte av fotballtrening på et gitt tidspunkt, også med voksne til stede, og gjerne i kjøreavstand fra hjemmet. Leiken i nærmiljønaturen er i stor grad erstattet av planlagte, organiserte og voksenstyrte aktiviteter, og dermed er ikke funksjonen som

FØR: Fotballøkker, skøytebaner, skogkanter og små skogkruller var steder en gjerne møttes, og leiken ble skapt ut fra gitte forhold.

Foto: Leif Øverland

uformell, sosial møteplass lenger til stede.

En småbarnsmor og informant i studien fra Brumunddal beskriver utviklingen slik: «Før var det mange barn sammen ute, nå er det få barn inne i hvert enkelt hus». En annen informant, en småbarnsfar fra Kosovo, ble spurt om hva han syntes skilte mest mellom barns bruk av natur i Norge og sin egen barndom i Kosovo. Han svarte umiddelbart: «I Norge er alt så mye mer organisert!» Begge informantene peker på viktige utviklingstrekk i barns bruk av nærmiljønaturen. Fra å være omfattende, uformell og egeninitiert, har den blitt planlagt, voksenstyrt, tidsstyrt og begrenset i omfang.

Borte fra nærmiljøet

Tidligere tok barn i bruk en stadig større radius av uteområder bort fra hjemmet, i takt med alder og ferdigheter. I dag leker barn nærmere hjemmene, og mange fraktes ofte i bil til aktiviteter borte fra nærmiljøet. Flere grønne fotballøkker gror igjen, og barn reiser i stedet til sentrale fotballanlegg. Lokale skiløyper legges ned, og i stedet kjøres barna til større skianlegg lenger vekk. Studien viser at vi er kommet til en tid der barn nødvendigvis ikke tar naturen i bruk på eget initiativ til lek og fy-

sisk aktivitet, selv om den ligger der.

Mange voksne blir nostalgiske ved tanken på at lokale hoppbakker råtner og at det bygges færre trehytter i skogen. Men er det egentlig et problem? Gjør det noe at barna våre i mindre grad enn før leiker ute i skogen sammen med andre barn, uten voksenoppsyn, men heller avtaler hvem de skal leike med hjemme, drar på trening eller oppsøker organiserte friluftaktiviteter? Nei, kanskje er det ikke så farlig, så lenge ungene er aktive og fornøyde med voksne til stede? At norske barn i mindre grad bruker nærmiljønaturen til egenstyrt lek er et nytt fenomen, og vi vet lite om hvilke konsekvenser det har. Det vi vet er at barns egenstyrte lek ute i natur stimulerer blant annet kreativitet, selvstendighet, sosialt samspill og motorikk. Men det har vært forsket svært lite på barns organiserte hverdag i Norge. Vi vet også svært lite om hva barn gjør utendørs, hvem som gjør hva og hvor. I flere vestlige land har nedgangen i barns kontakt med natur vært fokusert lenge, og store bevegelser har vokst fram i Europa og Nord-Amerika for å stimulere til økt kontakt mellom barn og natur. Denne bekymringen har ikke nådd Norge, selv om utviklingstrekkene beskrevet over ikke avviker spesi-

elt fra trenden i andre vestlige land. I Norge lever vi kanskje ennå i den tro at våre barn er «naturbarn», i tråd med hvordan vi best liker å beskrive oss, som en friluftslivsnasjon?

Sosiale forskjeller

Det er pekt på at barn på norske landsbygder sliter med større overvektproblemer enn barn i norske byer, og sammenhenger mellom lavt aktivitetsnivå, lavere utdanningsnivå blant foreldre m.m. antydes. Undersøkelser bekrefter at barns deltakelse i organiserte aktiviteter henger sammen med foreldres inntekts- og utdanningsnivå, samtidig som vi vet at denne gruppen foreldre også tradisjonelt er mer aktive i friluftsliv. Når en ny undersøkelse fra Helse- og sosialtjenestene også viser at norske barn faktisk er mer fysisk aktive på hverdagene enn i helgene, antydes et samlet bilde det er verdt å se nærmere på. Det er ikke noe nytt at innholdet i barns hverdag er relatert til foreldres sosiale status. Det vi kan merke oss er at nærmiljønaturen tidligere var samlande for alle barn i nabolaget, i alle aldre og av begge kjønn. Denne funksjonen erstattes nå av en aktivitetshverdag som i større grad er avhengig av hva voksne legger inn i den.

Attraktive områder

Utviklingen som synliggjøres her bør ha konsekvenser for prioriteringer i planlegging og forvaltning av nærmiljø, både rundt skoler, barnehager og der barna bor. Et fokus på barns hverdagsfriluftsliv krever både større offentlig satsing for å skape attraktive uteområder for barn i nærheten av boligene, og forhindring av nedbygging av eksisterende grøntområder. Gode naturområder for barn bør være varierte, de bør gi muligheter for utforskning og skjul, og de bør tilby forskjellige aktiviteter. Attraktive møteplasser i nærmiljønaturen er spesielt viktig for barn som ikke deltar i så mange organiserte aktiviteter. Hvis vi ønsker barna våre et aktivt uteliv krever det også økt bevissthet hos pedagogisk personell, av den grunn at barn tilbringer stadig mer tid i offentlige institusjoner. Ikke minst krever det oppmerksomhet fra foreldre. For at barn skal ha glede av naturens handlingsmuligheter, bør de få ro, tid og trygghet. Utvikling av dette handlingsrommet er en utfordring i forhold til hverdagslivets rammer og dilemmaer. Viktige faktorer her er tidsbruk, ønsker og forventninger om deltakelse i aktiviteter - og mange voksnes egen utrygghet for natur.

Leiken i nærmiljønaturen er i stor grad erstattet av planlagte, organiserte og voksenstyrte aktiviteter, og dermed er ikke funksjonen som uformell, sosial møteplass lenger til stede.